महाराणा प्रतापसिंह तथा प्रतापसिंह पहिले
(१५४० – १९ जानेवारी १५९७)
(अल्प परिचय)

महाराणा प्रताप हे सिसोदिया कुळातील क्षत्रिय राजपूत राजे होते. महाराणांचे पूर्वज मेवाडचे शासक होते.

जन्म आणि बालपण

विक्रम संवत ज्येष्ठ शुक्ल तृतीया शके १५४० रोजी महाराणा प्रतापसिंह यांचा जन्म पाली मारवाड येथे झाला.

राज्याभिषेक

इ.स. १५७२ मध्ये प्रतापसिंहाचा राजा (महाराणा) म्हणून राज्याभिषेक झाला. अतिशय पराक्रमाने आणि कुशलतेने त्यांनी राज्यकारभार चालवला. एक कुशल योद्धा, संघटक व राजकारणनिपुण असा राज्यकर्ता म्हणून त्यांनी आपला लौकीक निर्माण केला. महाराणा प्रतापसिंह यांचा चेतक नावाचा घोडा होता. चेतकवर स्वार होऊन हातात ८० किलोचा भाला घेऊन युध्द करीत असत.

हळदीघाटीची लढाई

हल्दीघाटी येथील प्रसिध्द लढाई महाराणा प्रतापसिंह आणि अकबर यांच्या सैन्यामध्ये सन १५७६ मध्ये झाली. मुघल सेनेचे नेतृत्व अकबराचा सेनापती मानसिंग करीत होता. महाराणा प्रतापसिंह यांच्याजवळ सुमारे ३००० घोडदळ आणि ४०० भिल्ल तिरंदाजांची फौज होती. तर मुघलांच्या सैन्यात सुमारे ८५,००० हजार पायदळ, घोडदळ, बंदुकी व तोफा होत्या. कमी सैन्य असूनही महाराणा प्रतापसिंहांच्या सैन्याने मुघल सेनेला सळो की पळो करुन सोडले. परंतु कमी सैन्य असल्यामुळे राजपूत सेनेला पराभव पत्करावा लागला. युध्दात जखमी झालेल्या महाराणा प्रतापसिंह यांचे प्राण त्यांच्या चेतक नावाच्या घोडयाने स्वत:च्या जीवाची पर्वा न करता वाचवले.

मेवाडाचा विजय

१५८२ मध्ये, महाराणा प्रतापसिंहांनी दिवेर येथे मुघल चौकीवर हल्ला चढवला आणि ती ताब्यात घेतली. यामुळे मेवाडमधील मोगल सैन्याच्या ताब्यात असलेल्या सर्व ३६ चौक्या त्यांच्या ताब्यात आल्या. या पराभवानंतर अकबराने मेवाड विरुध्दची सैन्य मोहीम थांबवली. दिवेरचा विजय हा महाराणा प्रतापसिंहांसाठी एक मुख्य अभिमानाचा विषय होता. इतिहासकार जेम्स टॉडने "मेवाडचे मॅरेथॉन" असे वर्णन केले आहे.

****

(स्त्रोत : सचिव, महाराष्ट्र राज्य मराठी विश्वकोश निर्मिती मंडळ)